

Osmaniye’de A ıt Söyleme Gelene i ve Osmaniye A ıtları

Prof. Dr. Erman ARTUN*

A ıt terimi ile bir törene ba lı olsun olmasın, acıklı bir olayı konu alan ve metni de bu olayı hatırlatmaya, bütün yo unlu uyla ya atmaya elveri li türkülerin bütünü anla ılmaktadır (Boratav, 1982: 444). A ıtlar insanlı ın ortak acısını canlı ekilde anlatan edebi metinlerdir. A ıt, bir ölüm üzerine belli bir gelene e uyularak yapılan törenlerde yakımlı ve söylenmi bir de böyle bir törende yakıldı ı halde daha sonra da hatıralarda ya ayan türkü olarak iki anlama gelir (Boratav, 1982.II:471).

A ıtla ilgili olarak çe itli kaynaklarda birbirlerini tamamlayan tanımlara rastlıyoruz. Birkaçını sıralayalım. A ıt ölen bir ki inin, gençli ini, güzelli ini, iyiliklerini, de erlerini, arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felâketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya etkidir (T.S., 1988, C.I:23). A ıt insano lunun ölüm kar ısında duydu u korkunun ve çaresizli in anlatımıdır (Elçin, 1993:290). A ıt, kelime anlamı olarak a lama kar ılı nda kullanılır. Yakılmasına neden olan duygular evrensel oldu undan, a ıt bütün eski kültürlerde yaygın bir gelenek oldu u gibi günümüz toplumlarında da varlı ını korumaktadır (Uluda , 1988:470).

A ıt yakmanın Türk toplumunda çok eski bir geçmi i vardır. Eski Türklerin üç önemli töreni vardır. Bunlar “sı ır”, “ ölen” ve “yu ”dur. slâmiyet’ten önceki dönemde ünlü bir ki inin ölümünden sonra yapılan ve yu adı verilen dinsel yas törenlerinde “sagu” denen iirler söylenirdi. Bu iirlerde ölünün iyilikleri, ya arken yaptı ı ı ler anlatılırdı. Bugün elimizde ünlü yi it Alp Er Tunga için söylenmi bir sagudan parçalar vardır.

Anadolu Türkçe’sinde a ıt, bozlak, Azerbaycan dilindeki a ı ile e anlamlıdır. Kökeni a lamak, bozlamak fiiline dayanır. Yas kelimesi ise Arapça “keder” anlamına gelen “ye’s” ten gelir (Boratav,1982:444). A ıta Türkmenler "a ı, tav a" derken, Nogaylar, "bozulamak", Müslüman Kerkük Türkleri "sazlama ", Hristiyan Kerkük Türkmenleri "madras", Kırım Türkleri "tagmag" demektedirler (Uluda ,1988:471). A ıt kavramına verilen isimler birbirinden farklı olmakla birlikte, kavramın ifade etti i de erler detaylarda görülen küçük farklılıkların dı nda genelde ortaklık göstermektedir. Örne in; Kerkük Türklerinde a ıt söyleme yaygın bir gelenekken, erkekler a ıt söylememektedir. Gagavuzlarda da a ıtı ellerinde kalın mumlar yanan, cenazenin biri ayak, biri ba ucuna oturmu kadınlar hediye kar ılı nda söylemektedir (Görkem, 2001:187).

Türkiye’de genellikle a ıt olarak kullanılan bu söz, bazı yörelerde farklı ekilde de kullanılabilmektedir: Bayatı (Kars), deme (Sivas), de et (Adana), deyi (Malatya), deyi et (Samsun), dil (Do an ar-Sivas), lâvik (Kır ehir), ölgülü (Burdur), sau (Mu), sızılama (Do u Anadolu), in (Elazı), ivan (Diyarbakır), yakım (çel-Isparta), yas (Antalya, Balıkesir, Burdur, Karaman, Mu la) (Kaya,1999: 245).

Sözlü gelenekte gerek töreni gerekse ça rılan metni ve onun ezgisini adlandırmak için özel deyimler vardır; ancak bu deyimlerde bir anlam kesinli i yoktur. A ıt yerine kimi zaman acıklı türkü, deme, bozlak, gelin a ıtı, gelin yası, ölüm acısı gibi deyimler de kullanılır (Boratav, 1982 : 444). A ıtlar acı bir olayın özellikle de ölüm olayının ardından söylenen halk türküleridir.

***Çukurova Ün. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. Ö r.Üyesi. ADANA**

öncesinde uygulanan ekil ve inanç biçiminin, slâmiyet'le sentez olarak varlığını koruduğu dini geleneklerdir (Uludağ, 1988:472).

Ağıt, ağıt törenleri, ölüm ve yas gelenekleriyle birlikte incelenmelidir. Ağıtlara yas adı da verilir. Gelin çıkarken, kına yakılırken, asker uurlanırken ve ölünün arkasından söylenir. Ağıtlarda ölen kişinin fizikî özellikleri, elbiseleri, erkeklerin güzelliği, kahramanlıkları, sosyal statüleri –ağa, bey, e kıya vb.- kadınların fizikî özellikleri, elbisesi vb. dile getirilir. Ölenin arkasından yas töreni yapmak, eski çağlardan itibaren bütün toplumlarda görülür. Ağıtın ölünün başında söylenmesi yaygın bir gelenektir. Sözler ayrıca ağıt söyleyicinin ruh durumunu yansıtır. Sözler lirizmle doludur. Söylenen ağıtlarda ölenin iyi özellikleri, yokluğunun bırakacağı izler dile getirilir. Ölü evini taziyeye gelenler de ağılar. Ölü ardından ağılamayan ölenin yakınlarınca kınanır. (Kaya, 1999:252). Ağıtçı kadın, üstü çarçaf örtülü ortada yatan ölünün başına çamaşırını eline alarak ağıt yakar.

Başlantılı ve başlantısız bentlere sahip bulunan ağıtlarda bent ve başlantılardaki dize sayısı değişmektedir. Bu dörtlüklere bazı yörelerde ölü de etleri ve sazlama gibi adlar verilir. Ağıtlar edebi yapı ve ezgileriyle bir bütünlük arz ederler. Ağıtların ezgileri ağıt söyleyenin hafızasının eskiden kalan bir tür “melodi” kalıplarıdır. Ağıt yakma deyişi yas töreni sırasında ağıt yakanın belleğinde yer etmiş bulunan yerel melodi kalıplarının söz döşemesi olarak tanımlanabilir (Enel, 1988:973).

Türkülerin bir kısmı konu itibarıyla ağıttır. Bu durum ağıtların zamanla türkü haline dönüşünü göstermektedir. Kıtaların arasında bazı âşıkların şiirlerinden, türkülerinden parçalar bulunan ağıt örnekleri de vardır.

Ağıt bir nazım biçimi değil, bir nazım türüdür. Kömür biçimiyle söylendiği gibi, türkü biçimiyle de söylenir (Kudret,1980:265). Evlenme törenlerinin belli bir yerinde geline kına yakarken yapılan birtakım şiirlerle söylenen türkülere -tümüyle- “gelin ağıtı”, “gelin yası” denir. Aslına bakılırsa bunlara vesile olan olaylarda ölüm acısı niteliğinde bir yön yoktur. Yalnız iki vesilede, ölüm ve evlenme hallerinde, ağıt bir tören öğesi olur (Boratav, 1982: 444).

Ağıtlar belli bir ezgiyle söylenir. Ölüm, acı vb. konularda söylenen türkülerle benzerler. Ancak ezgileriyle ayrılırlar. Ağıtlar hece vezniyle söylenmekte ve mâni, kömür, türkü, destan şekillerinde olmaktadır. Ağıtlar çeşitli yörelere göre 7, 8, 11 li hece ölçüsüyle söylenirler. Bazı yörelerde ağıt, ezgiyle mani kıtalarının art arda gelmesiyle söylenir. Bazı olaylar üzerine yakılan ağıtlar önce türkü haline gelir, ninni ezgisiyle ninni şeklinde de söylenir. Bir olayı konu eden destanlarla bir olay üzerine söylenmiş ağıtlar benzerlik gösterirler. Destanlar âşıklar tarafından söylenir. Bazı ağıtların konuları efsanelere dayanır. Bazı masalların içinde ağıtlara rastlanır. Bazı ağıtlar da fıkralara konu olabilecek olayları içerirler.

Kına gecelerinde ve düğünlerde de gelin ağlatmak için ağıtlar yakılmaktadır. “Kız ağıtı, gelin ağıtı, ağıt havası, gelin ağlatma havası, gelin savusu, savu sahnık, gelin türküsü, gelin yası ve ok ama” adı verilen ağıtlardır. Ölüm acısı yerine ayrılık üzüntüsü vardır. Gelin ağıtları gelinin ağzından ya da yakıcıların ağzından söylenir (Enel, 1988:473).

Genellikle kadınlar tarafından söylenen ağıtlarda, ölen kişilerin yaptığı işler, iyi yönleri, güzel tarafları anlatılır. Ağıtta hiçbir zaman ölen kişiye küçük düşürecek veya onu yerecek sözler kullanılmamıştır. Bazı ağıtlarda ise, kişi ölmüş gibi düşünülerek yaptığı işlerden, giyinişinden, atından vd. bahsedilir (Kıymık,1993:1). Bir ağıtın söylenebilmesi için ağıtdaki artların bir arada ve bir bütün olarak bulunması gerekir (Öztürk,1986: 373).

1-Ölümün trajik bir olay içerisinde meydana gelmesi

2-Ölen kişinin (kadın veya erkek) mutlaka bazı özelliklere sahip olması

a-Çevrenin ve akranlarının sevgi ve takdirini kazanması

b-Seçkin bir kişiliğe sahip olması

A şiirlerin biçimi sorununun iki yönü vardır:

A-Nazım Düzeni

B-Konu materyali

A-Nazım Düzeni : Türk şiirleri nazım düzeni açısından çeşitli özellikler gösterirler. Bu özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Nazım Düzeninde Kararlılık Olmayan A şiirler:

Bunlar hiçbir şekilde nazım ölçüsü ve uyak kuralına bağlı kalmayan metinlerdir. A şiirin dile getirdiği şiirde, “ahenkli nesir” ya da “düz nesir” şeklinde söylenen cümlelerle ünlemler, acıyı belirten “ah”, “of”, “aman”, “uy” gibi sesler ölüye ya da ölünün orada bulunan ve bulunmayan yakınlarına seslenmeler ile ölçüleri birbirini tutmaz dizeler birbirine karışır. Bazen düzenli bentlerle, bilinen türkülerden ve sahibi belli şiirlerden gelen tek dizeler veya kırık dökük nazım parçaları yan yanadır.

Nazım düzeninde kararlılık olmayan şiir biçimleri, bugün Anadolu’da en çok kullanılan biçimlerdir; çünkü herkesin elinin erişebileceği niteliktedir. En eski biçim olduğu da düşünülebilir; ancak derlenmiş ve yayımlanmış Türk şiir metinleri içinde en az rastlanan bu biçimdeki şiirlerdir. Çünkü, bugüne kadar yapılan şiir derlemelerinde estetik ve anlatım bakımından en kusursuz metinler derlenmiştir. Düzensiz, kırık dökük metinler ancak şiir türlerinde derlenebilir.

Çukurova yöresinde acıyla şiir ezgisiyle söylenen duygular ilk bakışta şiir izlenimi vermektedir. Fakat metin incelendiğinde düzensiz acılı konu malar olduğu görülür. Ancak halk bu tür ölü ardından yakınmalara “dızdızlama” adını vererek şiirlerden ayırır.

4,6,12,13,16,18,20 numaralı Osmanîye şiirleri bu türdendir

2-Düzenli Nazımla Söylenmiş A şiirler:

Uyak teması aaba, ccde... olan sekiz heceli dörder dizelik bentlerden oluşan şiirlerdir. Bazen bu tipten bentlerle aynı ölçü ancak farklı uyak düzeninde “abcb defe” tipindeki bentler aynı şiirde bulunabilir. Bu biçim, ölüm törenlerinde söylenen şiirlerin biçimidir. Bu biçimdeki şiirler asılları Türkmen ve Yörük olan Toroslarda, Çukurova’da ve Kayseri’nin Pınarbaşı bölgesinde yerleşik köylerin şiirlerinde aksamadan, titizlikle kullanılır. Bu nazım biçimiyle söylenmiş en ünlü şiirler çoğunlukla “Avrâr A şiirleri” diye adlandırılır.

Osmaniye A ıt Yakma Gelene i

A ıt söyleme gelene i Osmaniye’de çok yaygındır. Hatta bu konuda uzmanla mı özel a ıt söyleyicileri vardır. Bu ki iler acıklı olaya konu olan ki iyi tanınmasalar bile çevreden edindikleri bilgilere dayanarak, klâsikle mi a ıt tekni i ile olay hakkında duyguca yüklü a ıtlar söyleyebilirler.

Osmaniye’de a ıt ölü evinde söylenir. Buna “a ıt yakmak” denir. Genel olarak a ıtı kadınlar yakar. Çok eskiden beri süregelen bir gelenekle a lama, ölü evinde bir tören niteli ine dönü ür. Bu gelenek Osmaniye’de o kadar yer etmi tir ki, ölenin ardından a ıt söylemek adeta zorunluymu gibi dü ünülür. Ardından a ıt yakılmayan ki iler için "ölüsü garip oldu" denilmektedir.

Osmaniye yöresi a ıtları ısmarlama olmayıp, içten gelen gerçek bir a layı tır. Bir kadın a ıt yakarken, yanında bulunan di er kadınlar "oyyy" " vayyy" diye acıyla ba ırırılar. A ıtta, de i ik anlatım yöntemleri kullanılarak ölen ki inin iyi yönleri anlatılır. Nasıl öldü ü, ölümünün ne gibi sonuçlar do uraca ı, ölmeseydi neler yapaca ı anlatılır.

Ölü evinde akraba olsun olmasın tüm kadınlar ölünün ba ında bir halka olu turur. A ıtı ölünün yakınlarından biri anası, bacası, teyzesi, halası ba latır. A ıt yakma i inin sıra ile yapıldı ı da görülmektedir . Bu eler yapaca

A ıtlar, ölüm üzerine yakılmış olmalarına karşın ölüm ötesi düşünce ve kavramlara uzaktır. Daha çok ölenin ya amı, iyi yanları, başarıları, geride bıraktıkları vs. konulara ilgi basar.

Osmaniye’de geceleri evde kadınlar eliyle yaparlarken, istek üzerine bildikleri a ıtları söylerler. Dünün törenleri sırasında, sesi "dokunaklı" olan ve a ıt bilen kişiler, içki meclislerinde bunları söylerler. Bazı âıklar, toplumu derinden sarsan hâdiselerle ilgili "destan"lar yazarlar ve bunları, kendileri veya sesi güzel olan diğer kişiler, köy, kasaba ve şehirlerde söyleyip satarlar. Dününlere "kınacı" giden âıklar, meraklıların isteklerini yerine getirmek için, saz eliinde yörenin çok bilinen a ıtlarını söylerler.

Para veya hediye karşılığında a ıt yakan yakımcılar giderek söz ve ezgi üzerinde uzmanlaşırlar. Bu da a ıtların yalnızca o anki acıyı paylaşma, azaltma işlevini görür. A ıtlar yakıla yakıla ortak katmalarla hem ezgi hem söz olarak güzelleşir.

Yöredeki sosyal değişim etkisiyle yas törenleri ve a ıt söyleme geleneği önce, ölen kişinin yakın çevresinin bir sorunu haline dönüşmeye başlamıştır.

Osmaniye’de a ıtların söyleyicileri farklılık gösterir. Bazı a ıtları ölen kişinin akrabaları, eşi, çocukları, annesi, babası vd. bazıları da a ıt söylemeyi meslek edinmiş kişiler, para karşılığında söylerler. Yine bazı a ıtların da ölen kişinin a zından söylendiği görülmektedir. Buna göre a ıt söyleyen kişiler şu şekilde sınıflandırılabilir:

- 1-Ölen kişinin yakınlarınca söylenen a ıtlar
- 2-Özel a ıtçılar (sı ıtçılar) tarafından para karşılığında söylenen a ıtlar
- 3-Ölen kişinin a zından söylenen a ıtlar
- 4-Çevrede ya ayan âıklarca yakılan a ıtlar
- 5-Söyleyeni bilinmeyen (anonim) a ıtlar

Osmaniye’de a ıtçılar, a ıtın metnini belleklerdeki eski temeller üzerine kurarlar. Ayrıca kendi yetenekleriyle içinde buldukları zaman, mekân ve olayın yarattığı etkiden yararlanarak söyledikleri a ıtın ekil ve konu bakımından zenginleştirirler. A ıtlar çoğu zaman uzun manzumeler halinde söylenirler. Serbest tarzda konular gibi söylenen a ıtlarda, cümlelerin kelimeleri arasında seçi yapılarak bir iç kafiye oluşturulur.

Osmaniye’de A ıtların Söylendiği Ortamlar

- 1- Ölü evinde söylenen a ıtlar
- 2- Mezarlıkta söylenen a ıtlar
- 3- Uurlama sırasında yakılan a ıtlar
 - a) Kına a ıtları
 - b) Asker a ıtları
 - c) Örenime ve çalı maya giderken yakılan a ıtlar
 - d) Hastanede yakılan a ıtlar
- 4- Ölüm, kaza yerinde yakılan a ıtlar (Ça ımlar,1999:68).

A ıtlarda Söyleyi Biçimi

Osmaniye’de ilk göze çarpan nitelik söyleyi te kesinli in anlatıda kararlılı ın ve mantık düzeninin olmamasıdır. A ıt metninin en kusursuz örneklerinde dahi, anlatılan olayla ilgili bir bilgi edinilmelidir. Bilgi edinebilmek için, a ıtı söyleyen ki inin a ıtın hikayesini anlatması gerekir. Ancak bu eklede a ıtta geçen olayları bir zaman ve yere oturtmak mümkündür.

Bentler, bir ki ili, iki ki ili veya çok ki ili bir konu manın bölümleridir. A ıt metnini tek bir a ıtçının söyledi i durumlarda bile sözler, sırasıyla özelli ine göre, kendisi orada bulunamayan erkek, kadın ve kadınların a zından söylenir. Her konu turulan ki iye bir veya daha fazla bent ayrılmı tır. A ıt söyleyen ki i, temsil etti i ki ileri o bentlerde konu turur. Söyleyi , geçmi i bugüne getirerek onu anlatmada özel bir yöntem kullanabilir ve o zaman a ıtçı anlatımı etkili kılmak amacıyla ölünün a zından konu ur.

Bazı a ıtlarda, sanki ölü duyuyormu gibi bir konu ma havası vardır. Ölü ya ıyor da, kendi ölümünü anlatıyormu gibi onun a zından söylenen a ıtlar da vardır. Ayrıca a ıt söyleyen ki i, ölenin ölüm haberini aldı nda; neler hissetti ini, ne gibi acılar çekti ini ve nasıl hareket etti ini a ıtın içine katar.

A ıtın söyleyi ekli de zaman dı ı bir anlatımdır. Çünkü a ıtta, geçmi ve bugün birbirinin içine girmi tir. Bu durum, ya ayanların ölüyü tüm tören boyunca kendi aralarında gibi dü ünmelerinin bir sonucudur. Ölen ki i, toplumdan tamamen kopup ayrılmamı sayılır.

A ıtların levi

A ıtı yakıldı ı ve söylendi i tören içinde tespit etmek ve a ıt türünü o törenlerdeki yerine yerle tirmek gerekir. A ıtların sosyal i levleri vardır. A ıtların incelenmesi sonucu birçok halk edebiyatı türünün do u u daha kolay açıklanmaktadır. A ıtların yakılı ı trajik bir olaya dayalıdır. Geleneklerle a ıtların ne denli sıkı ba ları oldu unu anlıyoruz.

A ıt, toplumun manevî de erlerindedir. Toplum içinde olu an sosyo-ekonomik yapı ve bunun sonucunda geleneklerin de i me ve geli me etkileri a ıtlara da yansır. A ıtın amacı acıyı dile getirmektir. Ayrıca a ıtlarda ekonomik yapılardan kılık - kıyafete, ya ama biçimine kadar kesitler sunulmaktadır. A ıtların gelene in ta ıyıcısı olmalarının yanı sıra a ıtın, söylendi i dönemin özelliklerini de yansıttı ı söylenebilir (Ça ımlar, 1999:34). Bunun yanında çok az da olsa, birçok ki inin kar ılıklı atı ma ekinde söyledi i a ıtlar da vardır.

Osmaniye A ıtlarında çerik

Osmaniye A ıtları; 1.Anonim a ıtlar 2.A ıt yakıcılarının a ıtları 3. Â ıkların yaktı ı a ıtlar olmak üzere üç öbekte toplanabilir.

Yakıldıkları Konulara Göre A ıtlar

1-Ki iler için Yakılan A ıtlar

Osmaniye a ıtları büyük oranda konu olarak ki iler için yakılır. Bu a ıtlarda ki iler in ölümüne duyulan üzüntü yalın ekilde dile getirilir. A ıtlar, ölüm, hastalık, ayrılık, kayıp ki iler, çekilen acılar için yakılan a ıtlardır (5,6,8,9,10,11,12,13,14,15,16,19).

2- Sosyal Olaylar Üzerine Yakılan A ıtlar

Osmaniye a ıt söyleme gelene inde sosyal olaylar üzerine söylenen önemli yer tutar. Bu a ıtlar genellikle askerlikle ilgilidir. Askere yollanan ki inin arkasından duyulan üzüntü bu a ıtlarda içten söyleyi lerle dile getirilir. Ayrıca evlenme izni vermeme, bo anma, toplumu ilgilendiren her tür olayla ilgili a ıtlar yakılır (7,17,18,20).

3- Gelin A ıtları

Osmaniye'de dü ünlerde kına gecelerinde söylenen a ıtlar kına a ıtı olarak bilinir. Kına a ıtları, ba övme, duvak a ıtları, gelin alma a ıtlarıdır. Gelin a ıtları Osmaniye a ıt söyleme gelene inde geni yer tutar (1,2,3,4).

Kına A ıtı

Osmaniye dü ünlerinde kına gecesinde, geline kına yakarken söylenen a ıt. Bu i in usta kadınları özel olarak bu i için görevlendirilmi tir. Kına gecesi söylenen a ıt, gelinin a zından söylenir.

Kına gecesinde kına yakımına kızın babası veya erkek karde leri tarafından izin verilmesi, dü üne veya kızın evlili ine rıza gösterilmesi anlamına gelir. Yakılan kına ile hem gelin süslenmi olur, hem de bu mutlu olay kutlanmı olur. Kına gecesinde e lence, e lenti adı altında yapılan enlik de yine bu mutlu anın, o lan ve kız evi arasında payla ılması, bu payla ımın dı çevreye olan yansımasıdır.

Kına gecesi gelin kızın a laması adettendir. A lamayan kız ayıplanır. Çünkü bu, ana-babasını tez unutaca ı anlamına gelir. Bu da gelene i uygulamayan davranı olarak algılanarak ho kar ılanmaz ayıplanır. Bu nedenle gelin kız hem a lar hem güler, istese de istemese adeti uygular.

Di er yandan kına gecesi gelin kız için bekârlı a veda gecesidir. Ana-baba evinde misafir oldu u gecedir. Bu gecedden sonra gözünü açıp gördü ü, yıllarını verdi i ana-baba oca ını, sevdiklerini, eski alı kanlıklarını terk edecek, yeni bir hayata ba layacaktır. Koca evi bazılarına göre kahr evidir. Ya onacak ya da onmayacaktır. Belki de baba evinde ne gün görmü se onunla kalacaktır. Bunun yanı sıra gelin kız belki de sevdi ine kavu acaktır.

O lan evinin ne eli oldu u, çalıp çı ırdı ı kına gecesi, kız evi için yarı yas, yarı sevinç içinde geçen buruk bir gecedir. Bu durumda kına yakılırken kız evinin söyledi i türkülerin elbette ne eli olması dü ünülemez.

Kına a ıtları, tıpkı ölüm a ıtları gibi belli bir tören unsuru ta ıyan a ıtlardır. Bu a ıtlarda, ölüm a ıtlarındaki gibi bireysel a ıtlara rastlanmaz. Kına a ıtlarının hepsi anonimdir ve yalnızca kadınlar tarafından, gelin kıza kına yakılırken ve genellikle sessiz, çalgısız söylenir. Yakımcı,

yörede a zı bu i e yatkın, olaya uygun söz dü ürmesini bilen, orta ya lı bir kadındır. Yakımcı yetenekli birisiyle, a ıtını o anda kız evi ile o lan evinin durumlarına uygun söyleyi lerle süsler. ayet yetenekli de ilse, daha önce kına gecelerinde söyledi i dörtlüklerle de a ıtına giri yapabilir.

Yakımcı a ıtında, kızın, anasının ve di er yakınlarının duygularını, kızın evde bırakaca ı bo lu u dile getirir. Bazen anayı, bazen kızı, bazen de her ikisini ayn

OSMAN YE A İTLARDAN ÖRNEKLER

1. Kına Türküsü

A a ıdan gürül gürül göç gelir

Gelir amma gürültüsü geç gelir

Kız anadan ayrılması güç gelir

Al gelin almaya, geldik almaya

Alıp da dönmeye, geldik dönmeye

A a ıdan gelir gelin alıcı

Önüne tutarlar yalın kılıcı

Biz de biliyoruz eller alıcı

Al gelin almaya, geldik almaya

Alıp da dönmeye, geldik dönmeye

Sabah seni indirirler yollara

Al kına yakarlar beyaz ellere

Sakın kızım sakın, dü me dillere

Al gelin almaya, geldik almaya

Alıp da dönmeye, geldik dönmeye

(Ali Temiz, 45, ilkokul mezunu, Kadırlı, sa lık memuru)

2. Kına A ıtı

Bu kıza gerek bir ana

A layalım yana yana

Canım ana gözüme ana

Salma beni gurbet ele

Gurbet ele gurbet ele

Dayanılmaz kötü dile

Bu kıza gerek bir baba

A layalım yana yana

Canım baba gözüm baba
 Aha bindim gidiyorum
 Gidiyorum gidiyorum
 Kom ulara ne diyorum
 Bu kıza gerek bir emmi
 A layalım yana yana

Canım emmi gözüm emmi
 Salma beni gurbet ele
 Gurbet ele gurbet ele
 Dayanılmaz kötü dile
 Bu kıza gerek bir dezze
 A layalım geze geze

Canım dezze gözüm dezze
 Aha bindim gidiyorum
 Gidiyorum gidiyorum
 Kom ulara ne diyorum
 Bu kıza gerek bir bacı
 A layalım acı acı

Canım bacı gözüm bacı
 Salma beni gurbet ele
 Gurbet ele gurbet ele
 Dayanılmaz kötü dile

Kapımızın önü dutlar
 Ü üyor bütün itler
 Silip süpürdü üm yurtlar
 Aha bindim gidiyorum
 Gidiyorum gidiyorum
 Kom ulara ne diyorum

Atladım gittim e i i
 Sofrada buldum ka 1 1
 Koca evin yakı 1 1
 te bindim gidiyorum
 Gidiyorum gidiyorum
 Kom ulara ne diyorum

(Derlemeci: Gülден Leba, Derleme, Bahçe, Mayıs 1995, Kaynak Ki i: Hacı Mehmet Ballı, 96)

3. Kına A ıtı

Kalk gelin yukarı de ir e ini
 Emmi dayı bitirsinler i ini
 Çok a lama sil gözünün ya nı
 Al gelin almaya geldik almaya

Gelinin kınası çamurdan mıydı
 Gözünün sürmesi kömürden miydi
 Ananın yüre i demirden miydi
 Al gelin almaya geldik almaya

Gelinin izarın almı kurdan
 Bunu böyle emr eylemi yaradan
 Sabah seni göçürürler buradan
 Al gelin almaya geldik almaya

Beline ba lamı yelpe ku a 1
 Ardına dü ürmü mektep u a 1
 Oturdu un kızım huri dö e i
 Al gelin almaya geldik almaya

Tepecik tepecik görünen ta lar
 Babanın damının ta 1 de il mi
 Simirce simirce ya an ya murlar
 Babanın gözünün ya 1 de il mi

(Derlemeci: Gülден Leba, Kadirli, ubat 1995, Kaynak Ki i: Hanifi Can, ö retmen)

4. Kına A ıdı

Samenim geldi duruyor
 Heral kına yakacaklar
 Yeni ümidim kesildi
 Heral beni vericiler

Kız anası kız anası
 Ba ında mumlar yanası
 Kız kınayı yaktırmıyor
 Ç a ır gelsin öz anası

Evimizin önü kavak
 Kavaktan dökülür yaprak
 Sanki ben de gelin mi oldum
 Elim kına yüzüm duvak

Kız anası kız anası
 Ba ında mumlar yanası
 Kız kınayı yaktırmıyor
 Ç a ır gelsin öz anası

Ana kızından ayrılmaz
 Gider gurbet ele gelmez
 Vermen beni yabancıya
 El o lu kıymet bilmez

Kız anası kız anası
 Ba ında mumlar yanası
 Kız kınayı yaktırmıyor
 Ç a ır gelsin öz anası

u görünen ekin sandım
 Ekin de il burçak imi
 Kız anadan ayrılması
 Yalan de il gerçek imi

Kız anası kız anası
 Ba ında mumlar yanası
 Kız kınayı yaktırmıyor
 Ç a ır gelsin öz anası

Evimizde vardı sobam
 Toplanmı hep elim obam
 Ver de elini öpeyim
 Beni gelin veren babam

Kız anası kız anası
 Ba ında mumlar yanası
 Kız kınayı yaktırmıyor
 Ç a ır gelsin öz anası

Çattılar ocak ta ını
 Kurdular dü ün a ını
 Kız kınayı yaktırmıyor
 Ç a ır gelsin karde i

(Derlemeci: Gülden Leba, Kadirli, Anberinarkı köyü, ubat 1995, kaynak ki i: Muhammer Güne , 44, ev hanımı)

5. A it

Kadirli köprüsü geçek
 Gazinoda açmı çiçek
 Kâmil Kara'yı kesmi ler
 kinci ekimi seçek

Hazırımı Mustafa Kara
 Bu i lere verdik ara
 Bütçede kalmadı para
 Batırıyor ortalı ı buda

Hısım diye seni seçtik
 Ke ke seçeydik yaban
 Koca araba kırılmı
 Sanki Kadirli'de çoban

(Derlemeci: Gülden Leba, Kadirli, Anberinarkı köyü, ubat 1995, kaynak ki i: Muhammer Güne , 44, ev hanımı)

6. A it

Yanında açan mor çiçek
 Temmuz geli in soldu mu
 u bebekten soraca ım
 Anan göçerken geldi mi

Gözüm akıyor selinen
 Günüm geçmiyor elinen
 Sana haber verece im
 ener de geldi gülünen

(Derlemeci: Gülden Leba, Kadirli, Anberinarkı köyü, ubat 1995, kaynak Ki i: Muhammer Güne , 44, ev hanımı)

7. A it

Bekir karda asker olmu
 Gider deniz adasından
 U a ı Hicaz'a dü ür
 Otur kalem odasından

Bekir karda asker olmu
 Beyti erif beyti türbe
 U a ı Hicaz'a dü ür
 Hangi yana dü sen kible

(Derlemeci: Gülden Leba, Kadirli, Anberinarkı köyü, ubat 1995, kaynak Ki i: Muhammer Güne , 44, ev hanımı)

8. A it

Hikâyesi: Do um sırasında ameliyat masasında bebe i ile birlikte ölen Merik gelin için u a it söylenmi tir:

Bazarcın pambu una
Ya mur ya dı ya ra ina
Gurban olam Merik gelin
Mezarının topra ina

Dertlerine bakılaydı
Bana hançer sokulaydı
Ke ke Merik ölmeseydi
Evim barkım yıkılaydı

u Merik'in bacısına
Dayanılmaz acısına
Dediler Merik öldü
Sabır onun kocasına

Ne a ladı ne de güldü
Vurunca ba rımı deldi
Mara 'tan bir haber geldi
Dediler Merik öldü

(Derlemeci: Tu ba Çatalba , Osmaniye, Hemite, 20.04.1995, kaynak Ki i: Mehmet Ate , 76, okuma-yazma bilmiyor).

8. A it

Hikâyesi: Osmaniye'li aban Çavuş ılıcadan dönerken dü manları tarafından öldürülüyor. Ölümünün ardından u a it yakılıyor:

Ilıcanın yollarına
Vurma dakma kollarına
Ilıcada ölen aban
Doyamadım dillerine

Kona ın altı ekin
 Yekin aban çavı yekin
 A lamaya sıkılıyorum
 Dü manların evi yakın

De irmenin ü ünüyor
 Bibilerin dövünüyor
 Dövünmeyin bibilerim
 Dü manların sevmiyor

Ilıcadan geledin
 Dü manını bilemedin
 Be kur unu birden yedin
 Yi it idi aban a am

(Derlemeci: Tu ba Çatalba , Osmaniye, Hemite, 20.04.1995, kaynak Ki i: Fatma Gürbüz, 77, okuma-yazma bilmiyor).

9. A it

Karde imin adı Durdu
 elanı a ır vurdu
 Gurban olam hatın anam
 Bir bebek orada kaldı

Arkamda da ım yıkıldı
 Kürekten kolum söküldü
 Zorumu karde acısı
 Kakamam bölüm büküldü

Üznünü bitirmemi
 Gölgesine oturmamı
 Gurban olam kele gelin
 Bir o lancık yetirmemi

Karlı da lar, karsız da lar
 Herke ölüsüne a lar
 Senin oca ın batmadı
 Benim gelin kara ba lar

Gadanı alayım teyze
 Ben a larım geze geze
 Geri durun ben vereyim
 Benim yaram daha taze

Pırtıyı pırtıya katak
 Götürek pazarda satak
 Sen anası ben gelini
 Gidek de mezara yatak

Kara tren tez gelir
 Soluk solu a yetirir
 Kap Hasan'ın o lu Osman
 Acep haber mi getirir

Gadanı alayım Döndü
 Öd dü tü, ci erim yandı
 Kullar ba ına vermesin
 Bavulda pırtısı geldi

(Derlemeci: Tu ba Çatalba , Osmaniye, Hemite, 20.04.1995, Kaynak Ki i: Elif Gürbüz, 82, okuma-yazma bilmiyor).

10. Benli Ömer A ıtı

Ömer'im eller iyisi
 Veziri gölge koyusu
 Rum'dan am'a ünü gitti
 Hani emmisi dayısı

Evimizin önü arpa
 Kuzu gelir kırpa kırpa
 Ne yatıyon Benli Ömer'im
 Gelin taze, bebek körpe

Evimizin önü kuyu
 Kuyudan alırdık suyu
 Kınaman beni kom ular
 Melek Ömer'im huyu

Fırak deli gönlüm fırak
 Belen köyün yeri ırak
 Anan karı baban koca
 imden beri Ömer gerek

Evimiz var uçtan uca
 Sabah olmaz uzun gece
 Belen köye gider miyim
 Benli Ömer'im olmayınca

Ben Ömer'im anasıyım
 Odlar dü üp yanasıyım
 Kınaman beni obalar
 Ben Ömer'in anasıyım

(Kaynak Ki i: Cemile Güldür, Kadirli, Osmaniye, İkokul mezunu, ev hanımı)

11. A it

Hikâyesi: Andırın yöresinde bir dü ün halayında silah sıkılır ve damat ölür. Gelin ve kaynanası kar ılıklı olarak u a ıtı söylerler:

Halbur derler yüksek yayla
 Ben daha görmedim böyle
 Halını sormaya geldim
 E im yaraların heyle

Ay e Teyze, Ay e Teyze
 Süpürmedim evinizi
 Niye bana darılıyon
 Ben mi öldürdüm o lunuzu

Akan sular duruluyor
 Gelin geri veriliyor
 Dü ününe gelen sa men
 Cenazende bulunuyor

Az giderim uz giderim
 Kervan yolun düz giderim
 Ben evimden gelin geldim
 Geri döner kız giderim

(Derlemeci: Ercan Ta tan, Kadirli, 23.02.1995, kaynak ki i: Lütfiye Güvel, 63, okuma-yazma bilmiyor)

12. A it

Hikâyesi: Osmaniye’de Recep adlı bir genç trafik kazasında ölür. Ardından annesi Emine u a itı yakar:

Gökyüzünde turna katar
 Kolunu boynumdan atar
 Kurban olurum Recebim
 mi olur bundan beter

a ık Recebim a ık
 Tekerin önüne dü ük
 Kurban olayım o luma
 öhretli araba ko uk

leri dur kele Sultan
 Oturalım dize dize
 Osman dü ününü kurmu
 Okuntu saldı bize

Kapımızda dut dikili
 Dibinde reyhan ekili
 Kurban olayım o luma
 recep evimin vekili

Su içinde salkım sö üt
 Verseler de almam ö üt
 öyle döndüm baktım idi
 Kan içinde babayi it

13. A it

Hikâyesi: 16 ya ında kanserden ölen Gülseren Dal için Cafer Karata tarafından u a it yakılmıştır:

Doktorlar derdime kanser dediler
 Annem babam ölece imi bildiler
 Beni alıp eve geldiler
 Zalim felek genç ya ımda kıydı bana

Daha girmi tim on altı ya ıma
 Felek pençesini taktı pe ime
 Zalim kanser genç ya ta vurdu ba ıma
 Kıyma felek, kıyma u genç ya ıma

Annem Sultan, babam Ali'dir
 kisi de mecnun gibi delidir
 Elbet u dünyanın temeli fanidir
 Kıyma felek, kıyma u genç ya ıma

u yalan dünyada murat almadım
 Sanki ben de al duvaklı gelin mi oldum
 Daha genç ya ımda anımı aldın
 Kıyma felek, kıyma u genç ya ıma

Gülseren derler benim adıma
 Yalan dünya ben de doymadım tadına
 Daha eremedim muradıma
 Kıyma felek, kıyma u genç ya ıma

Âık Cafer bunu böyle söyledi
 Oturup ba ına kendisi de a ladı
 Yalan dünya seni böyle eyledi
 Kıyma felek, kıyma u genç ya ıma

(Derlemeci: Güllü Dal, Kadirli, 08.02.1995, kaynak ki i: Cafer Karata , 55, ortaokul mezunu)

14. Hamdi Bey'in A ıtı

Canan akar belik belik
 Ben a larım soluk soluk
 Ne mutlu e e canına
 Hamdi ba canına gömük

ura atının bine
 una gazının döne
 Gele görseñ sürmele im
 İssız galmı a gana

Gadanı alam Hamdi
 Duyan eller sana yandı
 A ganan gapısına
 Bir topluca atlı endi

Gırlar sizi kör ederim
 Silin begen çizmesini
 Gız öyle gelin mi olur
 Donadalım öznesini

Gadanı alam Senem
 Var mı benim gibi yanan
 Ne a lıyon erif gızım
 Dünen yandıydı gınan

Yol üstünde gara çalı
 Ir ır eder dalı
 Hamdi bem küsmü gider
 Emmileri döndersin geri

Havludan atı bo anmı
 Geldim dö e dö enmi
 Gadan alam Ahmet emmi
 Gayret gu anı gu anmı

ncecik cuvara sarar
 Gaveyinen içe içe
 Atını galdırır hara
 Yakla ıverirdi göce

Harman yeri yarılıyor
 Nad davulu çalınıyor
 Okuntu saldın beler
 Cenazene diriliyor

(Kaynak ki i: Nurtane Tıra , Kadirli, Osmaniye, 1995)

15. Selver'in A ıtı

Selver'in çekti i deve
 Kâh yürür de kâh bozulur
 Gara yazın gözeli
 Kulakta parlar gaziler

Allı kefiye ba ında
 Gur un yarası dö ünde
 Öldürmü de suya atmı
 Araplı'nın üst ba ında

Nazik a Selver'im nazik
 Mevla'n da gurursuz yazık
 Yakı ırdı a gollara
 Has mercan, gümü bilezik

Selver'im in er gaki ı
 Bulanıklı elinin bakı ı
 Kırmızı edik giydirmedim
 Gara gundura yakı ır

Çıktım gonurun da ına
 Seyr eyledim ba ına
 Be sene ardına dü tü
 Vermedim cerit be ine

Elyalı dört bükülü
 Darak cöbünde sokulu
 Kınaman obalar beni
 Selver yitirik akılı

(Kaynak ki i: Nurtane Tıra , Kadirli, Osmaniye,1995)

16. Kıçkırı m A ıtı

Hikâyesi: Kıçkırık Ali Toroslarda dola an e kıya çete ba larındandır. Ni anlı iken askere gider. Ali'ye dü man olan bu kızın dayısı, onu ba kasıyla evlendirmek ister. Kız kabul etmeyince dayısı tarafından öldürölür. Bu olayı duyan Ali askerden kaçır, kızın dayısını vurur ve ni anlısının mezarı ba ında u a ıtı yakır:

Askerlikten ben de kaçtım
Kanat ba ladım da uçtım
Nazlı Döndü'mün yüzünden
Tatlı canlarımdan geçtim

De irmen tersine dönse
Her dile im kabul olsa
Be on ki i daha vururum
Nazlı Döndü'm geri gelse

Derelerde biter kamı
Kâkülüne kan bula mı
Kadanı alayım anam
Ölüyorum yeti demi

Mezarına bir dut diktim
Kul olayım dallarına
Döne döne can veriyor
Bak Döndü'mün hallerine

Evlerine ben de vardım
ncik incik haber saldım
Ayan olsun nazlı Döndüm
Dayını yanına saldım

17. Askerin Aıtı

Altın yüzük parmağında
 Sayet pantol ayağında
 bi'i süvari yazmaları
 u Antep'in örneğinde

Yücesinde yanar ıık
 Sofrasında gümü kaık
 Ya ne derdin kadir Mevla'm
 Kızım sallamadı be ik

Kapımızda çifte dutlar
 Yaprak mı ola, pürçek mi ola
 bi in ölük diyorlar
 Yalan mı ola, gerçek mi ola

Yaz geldi, çiçek açıldı
 Sadi olanlar seçildi
 Kullar baına vermesin
 Pırtı bavuldan saçıldı

Gadanı alam kızım
 Hem ıklı ım hemi sazım
 Karılar içinde oturur
 Gelin ba lı gelin kızım

Evimiz cana (ırmak) yakın
 Dalga vursa alır mı ola
 Emmio lu bi im
 Mektup yazsam gelir mi ola

Belinde de altı patlar
 Süvarinin atı hoplar
 Ayan olsun zzet o lum
 Çifte gelin zülûf toplar

lahi stanbul bata
 Gelibolu daha öte
 Sabah zzet bi gelir
 Sıcakla tüte tüte

Yol üstünde bir top çiçek
 Ben belini ba lamaz mıyım
 zzet'in ölece ini bilsem
 Ben bi 'e a lamazdım

Evimiz suya yakın
 Dalga vurur sekin sekin
 bi Antep'ten geliyor
 Meclis aya a kalkın

Kapımızda asma, üzüm
 Salkımları düzüm düzüm
 Gadan alayım emmino lu
 Guca ında yok bir kuzum

Havluyu konak tutturmu
 Merdiveni düzletiyor
 Bedir kızım gurban demi
 Deli Ali'yi nazlatıyor

Yattı ın yerlerde yatmam
 Yorganı üzerime örtmem
 Gadanı alayım emmio lu
 Babamın evine gitmem

(Derlemeci: Tu ba Çatalba , Kadirli, 08.02.1995, kaynak ki i: Mehmet Ate , 76, okuma yazma bilmiyor)

18. A ıt

Hikâyesi: A ıtın kendisi için yakıldı ı Mehmet Cin'in de aralarında bulundu u be ki ilik bir grup aralarında kavga ederler. Olaydan kısa bir süre sonra gruptaki di er dört ki i Mehmet Cin'i öldürürler. Ni anlısı Hatice u a ıtı yakar:

Sabahleyinden yüzüne
 Vurdum elimi dizime
 lahi kurban olim
 Memmedin el gözüne

Tam bu sırada bu ailenin akrabalarından biri de ölür. Bunun üzerine u a ıt yakılır:

A bezden de ketenimiz
 Hiç kalkmıyor yatanımız
 Kuru yere mekân tutmu
 Çitil gibi yetenimiz
 Mehmet'in ni anlısı kayınına yönelerek:

Sabahleyin er kalktım
 Kekli ine yem döktüm
 Kusursuz hizmet ettim
 Kayın da gelmez yanıma

Mehmet'in annesi:

Anayın da yoktur özü
 Yürümeye tutmaz dizi
 Ayan olsun Mehmet o lum
 Kör oldu babanın gözü

(Kaynak Ki i: Sultan yibiçer, Köprüba 1, Osmaniye, 65, ev hanımı, ilkokul)

19. A it

Hikâyesi: Osmaniye'nin Zorkun yaylasında genç bir kız kendini dut a acına asar. Bunun üzerine u a it yakılır:

Sen de nereden geldin
 pi çar ıdan mı aldın
 Datlı cana nasıl kıydın
 Mevla kerim demedin mi

Sabanan er mi kalktın
 Dut a acına ip mi dakdın
 Datlı cana nasıl gıydın
 Mevla kerim demedin mi

Erisin da ların garı
 Dudun dalı gurusun
 Anan nerede o da gelsin
 Mevla kerim demedin mi

(Kaynak Ki i: Sultan yibiçer, Osmaniye, 65, ev hanımı, ilkokul)

KAYNAKÇA

Ana Britannica (1987), A it Maddesi, C.1, Ana Yayıncılık, stanbul.

Boratav, Pertev Naili (1982), Folklor ve Edebiyat I-II, Adam Yayınları, stanbul.

Ça ımlar, Zekiye (1999), Adana Yöresi Av ar A ıtları ve Bu a ıtların Adana Â ıklık Gelene ine etkisi, Ç.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamı Doktora Tezi, Adana.

Görkem, smail (2001), Türk Edebiyatında A ıtlar, Akça Yayınları, Ankara.

Kaya, Do an (1999), Anonim Türk Halk iiri, Akça Yayınları, Ankara.

Kudret, Cevdet (1980), Örneklerle Edebiyat Bilgileri, nkılap ve Aka Basım, stanbul.

Malinowski, B. (1990), Büyü, Bilim ve Din, Kabalcı Yayınları, stanbul.

Öztürk, Ali (1986), Türk Anonim Edebiyatı, Bayrak Yayınları, stanbul.

enel Süleyman (1988), Türk Edebiyatında A ıt, TDV slâm Ansiklopedisi, C.1, TDV Yayınları, stanbul.

im ek, Esmâ (1993), Kadirli ve Osmaniye A ıtları, Tesfa Yayınları, Antakya.

Türkçe Sözlük (1988), A ıt Maddesi, C.1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Uluda , Süleyman (1988), A ıt Maddesi, TDV slâm Ansiklopedisi, C.1, TDV Yayınları, stanbul.